

NACIONALNA GARDA PARISKE KOMUNE ISTORIJSKI OBLIK NAORUŽANOG NARODA

Praksa Pariske komune omogućila je Marksu i Engelsu da svoje opšteteorijske postavke o diktaturi proletarijata i karakteru njenog oružanog organizovanja sagledaju u konkretnim oblicima, da ih potpunije sistematizuju i teorijski dalje razvijaju. Oslanjajući se na iskustva Nacionalne garde Pariske komune mogli su da iskristališu potpuniju teorijsku koncepciju o naoružanom narodu.

Pošto o društvenim svojstvima Nacionalne garde, gotovo i nema objavljenih kompletnijih studija, pogotovo u nas, već su u okviru rasprava o drugim problemima Komune¹ iznošena samo neka usputna shvatanja i o oružanim snagama Komune, smatramo opravdanim ovaj pokušaj da se u najskromnijim dimenzijama ukaže na bitna svojstva Nacionalne garde kao svojevrsne anticipacije i nagoveštaja rešenja onih problema oružanog organizovanja sa kojima se suočava savremeni socijalizam.

Kako bismo što potpunije prodrli u društvenu prirodu, u suštinska svojstva Nacionalne garde, naznačićemo neke važnije karakteristike društvenog miljea u kome je delovala.

Buran razvoj industrije i ostalih grana privrede i ekonomska centralizacija u Francuskoj u periodu od 1851. do 1871. godine sve više su jačali moć krupnog kapitala, pogoršavali uslove najamnog rada i izazivali proletarizaciju srednjih slojeva, što je zaoštravalo ekonomsku i političku polarizaciju.

¹ U herstomatiji »Pariska komuna 1871 — 1971«, u redakciji P. Damjanovića i A. Deleona, izd. »Rad«, 1971; u knjizi »La Commune de 1871« u redakciji J. Bruhat, J. Dautry, i E. Tersen, izdanje Editions Sociales, Pariz, 1960, i u »Istorija Parižskoj kommuny« grupa autora, izd. »Nauka«, Moskva, 1971., sakupljene su i objavljene odluke i proglasi Komune kao i obrađeni njeni mnogi teorijski aspekti, čime su stvoreni neophodni uslovi za svestranije teorijske studije o Nacionalnoj gardi Pariske komune.

Socijalna struktura Pariza² (od 1,8 miliona stanovnika bilo je 729.000 radnika; 60% stanovništva živelo od najamnine) ukazuje na visok stepen koncentracije eksploatisanih masa, što je imalo za posledicu da svaki bunt i akcija masa objektivno poprими svojstva revolucije. Međutim, pošto je razvitak proizvodnih snaga bio tenk u početnom stadiju, klasna svest proletarijata još nije bila dovoljno razvijena, radnička klasa se nije emancipovala u »klasu za sebe«. Radnička klasa Pariza još nije bila dovoljno odvojena od sitnoburžoaskih slojeva, bila je bez potrebne organizacione samostalnosti i povezanosti, bez svoje partije.

Ideologije koje su u Komuni egzistirale i kojima su se akteri Komune rukovodili bile su veoma heterogene. Njihovu osnovu činio je prudonizam i blankizam. Ideje Prve internacionale već formulisane u stavu da je »oslobođenje radničke klase delo same radničke klase«, kao i ukazivanje na put koji vodi tom oslobođenju, imalo je izvesnog uticaja na ideološku orijentaciju komunara.

Međutim, mnogo više od idejnih shvatanja na karakter i smer delatnosti Komune delovale su realne okolnosti u kojima je ponikla i praktični problemi koje je imala da rešava. Engels je primetio da su realne okolnosti primorale aktere Komune da deluju u praksi suprotno svojim teorijskim koncepcijama.³

U radu »Uvod u Marksov građanski rat u Francuskoj«, Engels je 1891. godine, naznačio i šire obrazložio neposredne uslove koji su prethodili Pariskoj komuni. Navodimo neke od bitnijih: vojnički poraz Napoleona III kod Sedana i proglašenje republike u Francuskoj septembra 1870. godine; opsada Pariza od osvajačkih pruskih armija i potpuni poraz buržoaske klase i njene vlade na planu odbrane nacionalnih interesa.

U takvoj situaciji, piše Engels, »radi odbrane svi za oružje sposobni Parižani stupili su u Nacionalnu gardu i bili naoružani, tako da su sada radnici u njoj samoj sačinjavali veliku većinu«. ⁴ A kada je versajska vlada potpisala kapitulaciju i pokušala da razoruža Pa-

² Pet godina pre Komune Pariz je imao 1,8 milion stanovnika; 11.000 poljoprivrednika, 94.000 bez zanimanja, 729.000 radnika (s porodicama), 195.000 nameštenika (s porodicama), 118.000 slobodnih profesija (sa porodicama), 369.000 poslodavaca (sa porodicama), itd. Od najamnine je živelo 60% stanovništva: 934.000 zaposlenih u industriji, trgovini, zanatstvu i poljoprivredi, 114.000 od kućne posluje i 45.000 nastojnika zgrada.

³ »Ironija sudbine je, u oba slučaja (prudonisti i blankisti — M. P.), htela — kao što to obično biva kada doktrinari dođu na kormilo — da i jedan i drugi postupaju baš suprotno onome što je propisivala njihova školska doktrina« K. Marks, F. Engels — *Izabrana dela*, tom I, izd. Kultura, 1949. god., str. 434.

⁴ ⁵ Isto, str. 454—5.

riz i preda ga Prusima, »Pariz se kao jedan čovek digao u odbranu, i rat između Pariza i francuske vlade, koja se nalazila u Versaju, bio je objavljen. 26. marta je izabrana, a 28. marta proglašena Pariska komuna. Centralni komitet Nacionalne garde koji je do tada vršio vlast, predao ju je Komuni... 30. marta Komuna je ukinula regrutovanje i stajaću vojsku, a Nacionalnu gardu, kojoj su imali pripadati svi građani sposobni za oružje, proglasila je za jednu oružanu silu.«⁵

Društveno biće Nacionalne garde, njena suštinska svojstva najneposredniji su izraz opšteg karaktera Komune kao oblika vladavina radničke klase, čiju je društvenu prirodu Lenjin sažeo u rečima: »1) izvor vlasti nije zakon koji je prethodno pretresan i izglasan u parlamentu, nego direktna inicijativa narodnih masa odozdo i u njihovim mestima, direktan zahvat, da upotrebim uobičajenu reč; 2) zamena policije i vojske, kao ustanova odvojenih od naroda, i suprotstavljenih narodu, direktnim naoružanjem celog naroda; državni poredak pod takvom vlašću čuvaju sami naoružani radnici i seljaci, sam naoružani narod; 3) činovnici, birokratija, ili se, opet, zamenjuju neposrednom vlašću samog naroda ili se u najmanju ruku stavljaju pod naročitu kontrolu...«⁶

A Marks je o Pariskoj komuni napisao: »Njena prva tajna bila je ova: ona je po svojoj suštini bila vladavina radničke klase, rezultat borbe proizvođačke klase protiv prisvajačke klase, ona je bila najzad pronađeni politički oblik pod kojim se moglo izvršiti ekonomsko oslobođenje rada.«⁷

Analizirajući Nacionalnu gardu, imamo prevashodno u vidu da su njena bitna svojstva, kao oružanog dela Pariske komune, neposredno uslovljena društvenom prirodom Komune.

Koristeći se propisima i dekretima Pariske komune, koji su se odnosili na oružano organizovanje, pokušaćemo da sistematizujemo bitna društvena svojstva Nacionalne garde.

Nacionalna garda — oružana samoorganizacija radničke klase i širokih narodnih masa Pariza stvarala se i razvijala u središtu revolucionarnog spontanog pokreta i akcija radnih masa za odbranu grada od pruskih osvajača i protiv kapitulantskog stava buržoazije, njene državne i vojne organizacije.

U uslovima kada radnička klasa Pariza nije imala svoju jedinstvenu političku organizaciju, praksa revolucionarne borbe nametnula

⁵ V. I. Lenjin — Izabrana dela u 16 tomova, izd. Kultura, 1960, tom X, str. 422.

⁷ Marks i Engels — Izabrana dela, knj. I, str. 477, izd. Kultura, 1949. godine.

je potrebu oružanog organizovanja, koje je svojom efikasnošću i demokratskim oblicima poprimala, i svojstva svesnog organizovanog faktora, koji osmišljava i usmerava postojeću autohtonu revolucionarnu energiju masa.

Marks je ovako izrazio karakter stvaranja oružane organizacije radničke klase Pariza: »Pariz je svoju vojnu organizaciju dopunio političkom federacijom po vrlo jednostavnom planu. Ta federacija bila je savez svih nacionalnih gardista povezanih jedan sa drugim pomoću delegata svake čete; ti delegati biraju dalje bataljonske delegate, koji sa svoje strane biraju generalne delegate, generale legija, koji predstavljaju svoj arondisman i rade u zajednici s delegatima ostalih arondismana. Tih dvadeset delegata izabranih od većine bataljona Nacionalne garde, sačinjavali su Centralni komitet, koji je 18. marta počeo najveću revoluciju našeg veka...«⁸

Na generalnim skupštinama delegata Nacionalne garde, na kojima je prisustvovalo od oko 1.800 do 2.000 predstavnika iz svih jedinica (u periodu od 15. februara do proglašenja Pariske komune, održano je četiri), kreirana je na neposredno demokratski način politička i vojna akcija radničke klase i njene oružane sile. Donete su i sprovedene odluke o ujedinjenju jedinica Nacionalne garde, koje se grupišu oko demokratski izabranog Centralnog komiteta. Tu je utvrđeno »da za svoje šefove Nacionalna garda priznaje samo one koji su izabrani«. Ponovo su birane sve starešine jedinica »kako bi se poboljšao njihov sastav izborom radnika i revolucionarnih elemenata«. Usvojen je statut organizacije i program delovanja Nacionalne garde, a posebno na skupštini održanoj 10. marta donet je »Crveni plakat« — revolucionarni program dalje akcije na socijalnim promenama i odbrani grada.

Dakle, Skupština i ostali izborni organi Nacionalne garde, iznikli iz neposredne revolucionarne akcije radnih masa, predstavljali su neposredno demokratski organizovani svesni faktor radničke klase Pariza, nadomeštajući nepostojanje jedinstvene političke organizacije radničke klase.

Društvena priroda Nacionalne garde došla je do punog izražaja u momentu kada je postala apsolutni gospodar grada, kada je 17/18. marta 1871. razoružala buržoasku stajaću vojsku i zaposela sva važnija mesta i objekte u gradu.⁹ Prvi akt Nacionalne garde, odnosno

⁸ K. Marks — *Pismo Kugelmanu*, od 6. aprila 1871. god.

⁹ Na sednici Generalnog veća Prve internacionale, analizu ustanka u Parizu dao je Engels. Naglasio je demokratski karakter revolucije, a Centralni komitet Nacionalne garde ocenio kao stvarno demokratski organ koji predstavlja pariske narodne mase. (*Prva internacionala u danima Pariske komune*, izd. Moskva, 1941, str. 26—27).

njenog Centralnog komiteta, bio je proglašenje Pariske komune, raspisivanje izbora za Skupštinu komune i prenošenje sve vlasti na Komunu. U proglasu CK Nacionalne garde 19. marta, dakle sutradan po proglašenju vladavine radnih masa Pariza, kaže se: »Sa poverenim nam mandatom bila je vezana strašna odgovornost koja je lebdela nad našim glavama, a mi smo naš mandat izvršili bez kolebanja, bez straha, i čim smo stigli do cilja, obraćamo se narodu koji nas je dovoljno cenio da bi slušao naše savete koji su bili često u neskladu sa njegovom nestrpljivošću: — Vraćamo ti mandat koji si nam poverio: onde gde naš lični interes počinje, naš zadatak prestaje; vrši svoju volju. Gospodaru sam si se oslobodio. Nepoznati do pre nekog vremena, vraćamo se nepoznati u tvoje redove i pokazujemo vlastodršcima da se može uzdignuta čela stići niz stepenice, tvoje Gradske večnice...«¹⁰

U svom kratkotrajnom postojanju Pariska komuna je veoma intenzivno delovala na organizovanje i razvoj svoje vojne sile. To bogatstvo iskustava koje je ostavila na vojnom planu rezultat je činjenice da je za sve vreme postojanja vodila neprekidnu oružanu borbu protiv nadmoćnijih oružanih snaga versajske vlade potpomognute pruskim osvajačima.

Nacionalna garda Komune bila je organizovana po teritorijalno-proizvodnom sistemu a na osnovu principa: »ukidanja regrutacije« i »pripadnosti svih sposobnih građana Nacionalnoj gardi«.¹¹

Predstavljala je jednu oružanu snagu u gradu. »Nikakva oružana sila, izuzev Nacionalne garde, ne može biti stvarana u Parizu, niti sme da uđe u Pariz«.¹² Jedinice stajaće vojske zatečene u gradu bile su razoružane a sve »divlje trupe« organizovane van Garde bile su ukinute ili pripojene Nacionalnoj gardi.

U srazmeri kako je povećavana opasnost od upada vojske versajske vlade u grad, princip uključivanja svih građana u vojnu silu Komune dolazio je sve više do izražaja. Na početku, obaveza pripadanju Nacionalnoj gardi odnosila se na građane od 19 do 40 godina starosti. Kasnije, Komuna je insistirala da se ceo narod naoruža i uključi u oružanu borbu i otpor. »Dužnost je svakog građanina da uzme oružje i da na bedemima brani naš dragi grad...«¹³ »Narod se nimalo ne razume u nauku o vojnim veštinama. Ali kad narod ima

¹⁰ Iz Proglasa CK Nacionalne garde od 19. marta 1871. godine, *Pariska komuna, knj. I, izd. Rad, 1971. god., str. 382.*

¹¹ Dekret Pariske komune od 29. marta 1871. *Isto, str. 402.*

¹² *Isto.*

¹³ Naredba šefa 3. legije za 21. maj 1871. *Isto, str. 516.*

pušku u ruci i kaldrmu pod nogama, on se ne boji svih stratega monarhističke škole.«¹⁴

Nacionalna garda je bila sastavljena od četa, bataljona i legija. Kasnije su formirani korpusi i dve, odnosno tri armije. Pored pešadijskih jedinica postojale su inženjerske i konjičke legije i rečna ratna flotila. U toku vođenja borbe za odbranu grada došlo je do organizovanja dobrovoljačkog ženskog bataljona, omladinskih dobrovoljačkih legija, bataljona umetnika, specijalnih bataljona slobodnih strelaca i izviđača za vođenje gerilskih dejstava i stražarskih jedinica sastavljenih isključivo od radnika (starija godišta) za obezbeđenje skladišta i radionica za izradu oružja i municije. Formirane su i jedinice od stranaca, kao što je legija Alzašana, Belgijanaca i dr.

Teritorijalni princip organizacije oružanih snaga i drugih oblika borbe i otpora, obezbeđivao je poklapanje mesta proizvodne delatnosti i stanovanja sa odbrambenim strukturama i funkcijama Komune i tako omogućavao integraciju odbrane i društva na svim nivoima — od preduzeća, ustanove, preko ulice i opštine do grada u celini.

Ukidanje regrutacije i proglašenje svih građana pripadnicima Nacionalne garde predstavljali su izraz visokog stepena podružtvljenosti, odnosno identifikacije društva i oružane organizacije. Brojnost pripadnika radničke klase i relativno čvrst savez sa srednjim društvenim slojevima, usled podudarnosti osnovnih interesa, omogućili su masovno uključivanje naroda i samoinicijativnu aktivnost pojedinaca i asocijacija u organizovanju raznih vrsta borbe i otpora za odbranu Komune.

Celokupni društveno-politički život Pariza bio je neposredno uključen u oružanu odbranu i otpor. 34 radničke komore sa svojom federacijom, 29 sekcija Internacionale, 36 klubova sa centralnom federacijom, udruženja žena i omladine, pored agitaciono-propagandne i vaspitne delatnosti, »akcija na socijalnim promenama u Komuni«, delovanja po ekonomskim pitanjima itd., posebnu pažnju su posvećivali angažovanju na sprovođenju potpune mobilizacije obveznika Nacionalne garde, formiranju dobrovoljačkih jedinica i partizanskih grupa, sprovođenju masovnih akcija na podizanju barikada i prekopavanju kaldrme, hvatanju i kažnjavanju izdajnika i dezertera i neposredno su uticali na način izvođenja borbenih operacija.

Ove delatnosti sprovodile su se neposrednim angažovanjem organizacija na izvršavanju zadataka odbrane, preko razvijanja svesti masa i potrebi bespoštedne borbe za republiku, kao i putem sugestija, inicijativa, predloga i pritiska na organe Komune i Nacionalne garde da donesu i sprovedu odgovarajuće mere.

¹⁴ Proglas Pariske komune od 2. maja 1871. *Isto*, str. 514.

Primeri praktičnog delovanja klubova, sindikata, organizacija omladine i žena, očigledno ilustruju visok stepen podruštvljenosti oružane odbrane, odnosno identifikacije odbrambenih sa društvenim strukturama Pariske komune.

Savet radionica za opravku i prepravku oružja, na primer, doneo je 3. maja odluku da se u »interesu odbrane Komune uvede prekovremeni i noćni rad bez posebnih nadoknada, a s obzirom na sadašnje stanje stvari na frontu«. ¹⁵ U programu Udruženja žena Pariza, usvojen je na javnom zboru 11. aprila, ističe se da je najvažniji zadatak »pomoć radu vladinih komisija za službu ambulanti, kuhinja i barikada«, regrutovanje bolničarki i žena boraca, u izuzetnim slučajevima podela oružja, te dalje, pravljenje džakova za barikade, poseta ranjenicima i dr. ¹⁶

Klubovi (brojali su po nekoliko hiljada članova) i sekcije Internacionale ispoljavali su izuzetnu aktivnost. Klubovi »Socijalna revolucija« i »Proleter«, na primer, zahtevali su od Skupštine Komune da »donose energične mere protiv begunaca i da konfiskuje njihovu imovinu u korist Nacionalne garde«. A klub »Sen-Eustaš« upozorava organe Komune »da se veliki broj mladih ljudi od 20 do 40 godina starosti nalazi na svim mogućim administracijama, umesto da bude sa braniocima«. 18. maja klubovi su širom grada sproveli akciju lepljenja plakata na vratima kuća iz kojih potiču dezertteri, zatvarali radnje i konfiskovali robu vlasnicima beguncima i delili je udovicama i siromašnim porodicama, sve radi potpune mobilizacije za pružanje oružanog otpora. ¹⁷

Na sednicama klubova i sekcija Internacionale javno se raspravljalo o uspesima i nedostacima borbenih dejstava jedinica Nacionalne garde. U zapisnicima kluba »Sen-Ambrozio«, na primer, nailazimo na izveštaj delegacije kluba koja je vršila inspekciju forova, kao i na primedbe koje je poslala organima Komune »o nehatu u stražarskoj službi na koju su naišli«. Takođe, konstatuju se uspesi akcija na »juženju begunaca i njihovom hvatanju«. ¹⁸

U Službenom listu Komune od 24. maja iznosi se da je u pobočnim ulicama predgrađa Tampla bila podignuta barikada za nekoliko časova, a »nju su podigli dvadesetoro dece od kojih najstarije nije imalo ni 14 godina«.

¹⁵ Prema dokumentaciji iz Ratne arhive Pariza. Citirano po knjizi »La Commune de 1871« u redakciji J. Bruhat, J. Dautry, i E. Tersen, izdanje Editions Sociales, Pariz, 1960, str. 153.

¹⁶ Nacionalni arhiv — BB24857; prema »La Commune de 1871«, str. 163 i 178.

¹⁷ i ¹⁸ Nacionalni arhiv — BB24857; Op .cit. 163 i 178.

Uključivanje svih građana u odbranu grada smatralo se najvećom čašću, ali i obavezom svakog pojedinca. Princip dobrovoljnosti protezao se samo na omladinu, građane starije od 40 godina i na sve žene. Bez obzira na anarhističke doktrine aktera Komune (blankista i prudonista) o opštoj spontanosti, svesnoj disciplini i požrtvovanju kao jedinim principima egzistencije novog društva, Komuna je u praksi pretnjom, sankcijama obezbeđivala izvršenje odbrambenih dužnosti svih građana, posebno obveznika oružanih snaga.

Posebnu pažnju zasluži razmatranje karaktera odnosa u Nacionalnoj gardi. Impresivno je stalno nastojanje Komune da na originalan način rešava demokratska prava gardista kao građana Komune i optimalno izvršavanje borbenih obaveza kao osnovnog uslova opstanka Komune.

Izbornost i mogućnost opoziva svih organa i starešinskog sastava Garde, uz postojanje izbornih kolektivnih institucija od četne delegacije do Generalne skupštine delegata Nacionalne garde, predstavlja neposredan i originalan izraz društvenog bića Nacionalne garde.

Kolektivni organi Nacionalne garde¹⁹ bili su: a) četni kolektivi; b) bataljonski odbor, koji su sačinjavali po tri izabrana delegata iz svake čete; c) savet legije sastavljen od po dva delegata iz svakog bataljonskog odbora određenog arondismana; d) Centralni komitet koji su sačinjavali dva delegata iz svake legije i jedan komandant bataljona iz svake legije izabran na skupu starešina; i e) Generalna skupština delegata u kojoj su ulazili jedan delegat iz svake čete, jedan oficir iz svakog bataljona i komandanti svih bataljona Garde.

Sudske organe: revolucionarni sud, ratne sudove po legijama i disciplinske sudove po bataljonima birali su delegati četa.

Komandire četa i komandante bataljona i legija birali su (sa pravom opoziva) kolektivi odgovarajućih jedinica, a Centralni komitet i Komisija za rad Komune imenovala je najstarije vojne komandante i Vojni savet. Štapsko osoblje za legije imenovao je Delegat za rat Komune, a za bataljone Centralni komitet Nacionalne garde.

Osnovna uloga izbornih kolektivnih organa Nacionalne garde bila je u »predupređenju svakog pokušaja koji bi imao za cilj obaranje Republike« i da »čuvaju interese Nacionalne garde«. U raspisu CK Nacionalne garde 9. aprila 1871. godine stoji: »Oni treba ubedi- vanjem i primerom da nastoje na tome da u njihovim bataljonima i legijama vlada dobar duh, da se održava disciplina i uopšte da učine sve da nijedan gardist ne izbegne vršenje službe koja mu je pala u

¹⁹ Videti: Statut federacije Nacionalne garde (*Pariska komuna*, knj. I, str. 388 — 389).

dužnost«. ²⁰ Dužnost kolektivnih organa Nacionalne garde je da razmatraju sva pitanja iz života i rada jedinice, da obezbeđuju svesnu vojnu disciplinu i štite »interese svojih vlastodavaca« — gardista.

Funkcija komandovanja u pripremi i izvođenju borbenih dejstava bila je izdvojena u isključivu nadležnost komandira, komandanata i Vojnog saveta. Kolektivni organi su birali i imenovali starešine jedinica, ali do opoziva sa dužnosti, na koje su takođe imali pravo, nisu se mogli mešati u pitanja tehnologije borbenih dejstava i pripreme za njih.

U mnogim dokumentima Komune zapaža se uporno nastojanje na sprovođenju čvrste vojne discipline i apsolutne poslušnosti gardista u izvršavanju naređenja. Tako se u pomenutom raspisu izričito postavlja: »Saveti legija, bataljonski odbori ili četni delegati ne mogu se ni u kom slučaju mešati u komandovanje, izdavati naređenja ili davati poziv na uzbunu za bataljone ... Nacionalni gardisti treba da budu krajnje brižljivi prilikom izbora onih kojima poveravaju komandovanje. Vojnička sprema, energija i republikanska vera — to su osobine koje kandidati treba da imaju. Ali kada je već jednom izbor na osnovu toga izvršen, onda treba imati poverenja u izabrane, bez pogovora primati njihova naređenja, ne gubiti nikako iz vida da su disciplina i poslušnost snaga armije, i da svaka nedisciplinovana jedinica postaje neorganizovana rulja, koju je lako tući. Onaj koji izdaje naređenje, snosi za to odgovornost i svaka neposlušnost, pa katkada i samo oklevanje, može postati zločin koji dovodi u pitanje čas Nacionalne garde i uspeh operacije. Starešina treba da komanduje blago, ali treba energično da uguši svaki prohtev koji ide za tim da unese razdor«. ²¹

Intencija da se »poslovi komandovanja »odvoje od administrativne i organizacione službe« došla je do izražaja i u rešenju Komiteta javnog spasa u kome se »pukovniku Raselu poverava inicijativa i rukovođenje vojnim operacijama«, a »Centralnom komitetu Nacionalne garde poveravaju se razne službe ratne administracije pod neposrednom kontrolom Vojne komisije Komune«. ²²

Sistemom ratnih sudova, čije se funkcionisanje predviđa samo za ratne uslove, i pravom starešine da izrekne kaznu od 1 do 5 dana zatvora, uz obavezu da naknadno opravda motiv kažnjavanja pred bataljonskim disciplinskim sudom, nastoji se da se postigne besprekorno operativno funkcionisanje jedinica Nacionalne garde u izvođe-

²⁰ Isto, str. 433.

²¹ Isto, str. 433—434.

²² Isto, str. 482.

nju borbenih dejstava, odnosno »bez pogovora primanje i izvršavanje naređenja oficira«. Stoga Komuna i nije ukinula oficirske i podoficirske činove.

Prilikom izbora za starešinska zvanja uzimana su u obzir dva međusobno povezana kriterijuma: stručnost i moralnopolitički kvaliteti. U ispitima za oficirski čin, koje je uvela Komuna, insistiralo se na proverbi vojne stručnosti i revolucionarne opredeljenosti interesima radničke klase.

Način nagrađivanja pripadnika Nacionalne garde bio je postavljen sa relativno jače izraženim rasponom plata. Generalni upravnik artiljerije Nacionalne garde, na primer, primao je dnevno 33 franka, a čuvar baterije II klase i majstor-radnik (to su najniža primanja u artiljerijskim jedinicama) 4,5 franka.²³

Karakter odnosa Skupštine Komune i organa Nacionalne garde najneposrednije su bili uslovljeni nepostojanjem jedinstvene političke platforme aktera Komune, odnosno nepostojanjem jedinstvene političke organizacije, nedovoljnom sposobnošću izvršnih organa Komune zaduženih za vođenje ratnih dejstava i relativno postojanoj organizaciji i efikasnosti delovanja organa Nacionalne garde, posebno Centralnog komiteta sastavljenog od delegata iz svih legija i bataljona Garde, iz čega su proizilazile izvesne tendencije osamostaljivanja vojnog faktora.

Opšti princip organizacione strukture i načela međusobnih odnosa organa Komune i Nacionalne garde bili su postavljeni na način koji je omogućavao realizaciju pune vladavine naoružanih radnih masa. Skupština komune preko svoje Komisije za vojna pitanja, odnosno Delegacije za rat, posedovala je sve prerogative rukovođenja i komandovanja oružanim snagama i drugim oblicima borbe i otpora. To isključivo pravo Komuna je obezbeđivala preko Vojnog saveta, a preko Centralnog komiteta administrativno-organizacione poslove.

Skupština Komune je preduzimala mnoštvo mera kako bi predupredila osamostaljivanje Centralnog komiteta, koji je u uslovima neprekidnog vođenja ratnih dejstava i akta osvajanja i predaje vlasti Komuni stekao veliki autoritet u masama.

Komuna je donela odluku o ukidanju generalskih činova, »smatrajući ih nesuglasnim sa demokratskom organizacijom Nacionalne garde«.²⁴ Skupština Komune, odnosno Komitet javnog spasa, preko mnoštva mera, nastojao je da neposredno komandovanje zadrži pod neposrednom kontrolom, uzimajući ga iz opsega delatnosti Central-

²³ Isto, str. 429.

²⁴ Isto, str. 429.

nog komiteta — organa biranog unutar Garde. Proglašena je nespojivost funkcije komandanta legije sa funkcijom člana Komune i izričito naglašavano »da je komandant legije potčinjen vlasti Komune«.²⁵

Nesuglasice između Centralnog komiteta i organa Skupštine Komune poslednjih nedelja postojanja Komune dobijale su veće razmere. Nedovoljna spremnost članova Delegacije za rat u vođenju borbenih dejstava, česta smenjivanja, sumnjičenja i hapšenja članova Vojnog saveta i vojnih komisija, izazivali su uplitanje Centralnog komiteta u poslove Komune pod izgovorom zaštite tenkova revolucije. Tako je u nekoliko navrata Centralni komitet istupao sa samostalnim proglasima u kojima je imao drugačije ocene situacije i predlagao zadatke suprotne od onih koje je postavljala Komuna.²⁶

Skupština Komune, iako idejno i politički nejedinstvena, ali snažna po demokratskim intencijama, nastojala je da onemogući »militarističke tendencije«, oglašavajući ih za »bespravne i štetne« i nespojive sa demokratskim uređenjem Komune. U nastojanju da ograniči ulogu Centralnog komiteta i svede je na funkcije »administrativnog rukovođenja« i obezbedi nedeljivi uticaj Komune na operativno komandovanje, Komitet javnog spasa uveo je instituciju civilnih komesara u komandama armija Garde. Uvođenjem civilnih komesara kao predstavnika Komune sa imperativnim mandatom objašnjava se u Dekretu Komiteta javnog spasa potrebom »zaštite interesa revolucije i neophodnosti udruživanja civilnih i vojnih elemenata, jer su naši očevi savršeno razumeli da samo ta mera može sačuvati zemlju od vojne diktature, koja se pre ili posle neizbežno završava uspostavljanjem jedne dinastije.«²⁷

Kao što Komuna nije imala jasnu političku programsku platformu, tako je nije bilo ni u vojnostrategijskom smislu. Većina čla-

²⁵ Isto, str. 450.

²⁶ 31. marta CK Nacionalne garde dao je mandat Klizereu da reorganizuje Nacionalnu gardu bez znanja Skupštine Komune u čijoj se kompetenciji to pravo nalazilo. Kasnije je pod pritiskom Skupštine, CK povukao tu odluku. CK je 1. aprila zahtevao od skupštine da mu preda sve administrativne i intendantske službe nacionalne garde. Poslednjih dana Komune, CK je bez saglasnosti Komune postavio jednog svog člana za civilnog delegata pri Delegaciji za rat.

Na pokušaje osamostaljivanja CK Nacionalne garde, mnogi članovi Komune su veoma oštro reagovali. U zapisnicima Komune, tom II, str. 177, 178 i 143 zabeležene su izjave člana Komune Vajana da je za njega CK bio »jedna sila, i to jedna toliko istinska sila da u tome vidi veliku opasnost za Komunu«. On se pita »da li će Komuna biti gospodar svojih postupaka«. Deleklez je ukazao na mogućnost da će »CK izbaciti Komunu na vrata, a to znači pogoditi revoluciju u srce«.

²⁷ Pariska komuna, knj. I, str. 505, izdanje »Rad« 1971.

nova Centralnog komiteta Garde po osvajanju vlasti izjasnilo se za defanzivu i odreklo nastupanja na Versaj, nadajući se da će po ugledu na pariski primer radnici i građani širom Francuske stupiti u revolucionarne akcije.

Komuna je sprovela u praksu vojnostrategijsku koncepciju defanzivnog pozicionog rata — oružanu odbranu Pariza osloncem na spoljne forove, bedeme grada, a u krajnjem slučaju barikadama braniti svaku ulicu.

Politička i vojna defanziva predstavljala je, po mišljenju Marksa i Engelsa, najveću grešku komunara. Nekoliko dana po proglašenju Komune 6. aprila 1871. godine, Marks je u pismu V. Libknehtu pisao: »Najpre Centralni komitet, a zatim Komuna, ostavili su opasnom zlikovcu Tijeru vremena da centralizuje neprijateljske snage: 1. Jer zbog gluposti nisu hteli otpočeti građanski rat, kao da ga ne bi otpočeo već sam Tijer svojim pokušajem nasilnog razoružanja Pariza, kao da ne bi po sazivu Nacionalne skupštine, koja je zaključivala o ratu ili miru s Pruskom, odmah objavili rat Republici! 2. Da ne bi ostavili utisak da su uzurpirali vlast, izgubili su dragoceno vreme. Odmah nakon poraza reakcije u Parizu morali su odmarširati prema Versaju i ne gubiti vreme oko izbora za Komunu, oko njenog organizovanja itd.«²⁸

Sličnu ocenu dao je i Engels na sednici Generalnog veća Prve internacionale 11. aprila 1871. godine. On je naglasio da je prelazak rukovođenja iz ruku Centralnog komiteta na Skupštinu komune imao štetne posledice. Diskutujući oko izbora i sprovodeći ih, izgubili su pogodan trenutak za pohod na Versaj. »Versaj je trebalo napasti, dok je bio slab. Ta mogućnost je bila propuštena.«²⁹

Komuna je od prvog dana morala voditi ofanzivnu političku i vojnu strategiju, jer su za to postojali realni uslovi. Versajska vlada nije bila konsolidovala svoj položaj, a Nacionalna garda je bila dobro naoružana i organizovana. Ofanzivnom akcijom revolucija bi obezbedila podršku revolucionarnih snaga u provincijama. Odbrambena strategija osudila je Pariz na izolaciju i stvorila mogućnost versajskoj vladi da uz pomoć Prusa koncentriše nadmoćnije snage.

Kratkotrajna ali bogata praksa oružanog organizovanja Pariske komune ostavila je neizbrisiv trag u marksističkoj teoriji i praksi revolucionarnog radničkog pokreta.

Zdrav smisao komunara i logika stvari do kojih su došli demokratskim dijalogom u uslovima neprekidne oružane borbe za odbranu

²⁸ M. Britovšek, *Pregled, marta 1971, str. 197.*

²⁹ Isto.

grada, dovela ih je na put realizacije bitno novog oblika vladavine — samoupravne vlasti radničke klase i njene oružane samoorganizacije u obliku Nacionalne garde.

Na osnovu ovih iskustava Marks i Engels su dalje razvijali svoja shvatanja o karakteru oružanog organizovanja socijalističkog društva, koja su Lenjinu poslužila kao polazne tačke u koncipiranju vojne politike u oktobarskoj revoluciji i izgradnji oružane sile republike.

Na vojnom planu Pariska komuna je revolucionarnom radničkom pokretu ostavila sledeće pouke:

— oružano organizovanje u formi Nacionalne garde jedan je od oblika koji u određenim istorijskim uslovima omogućuje područstvovanje oružane odbrane, odnosno predstavlja negaciju od društva otuđene i osamostaljene klasične vojne organizacije. Nikla iz neposredne revolucionarne akcije radnih masa, organizovana po milicijskom sistemu, angažujući sve sposobne građane u oružane formacije i druge oblike borbe i otpora, Nacionalna garda je omogućavala ispoljavanje autohtone volje radničke klase u oružanom protivnasilju i integraciju društvenih i odbrambenih struktura i funkcija na svim nivoima;

— stvaranjem izbornih kolektivnih organa koji su rukovodili celokupnim pitanjima života i rada jedinica Garde i izdvajanje funkcije komandovanja u pripremi i izvođenju borbenih dejstava u isključivu nadležnost komandira i komandanata — obezbeđivao se visok stepen demokratskih odnosa i efikasnosti u izvođenju borbenih zadataka;

— opšti principi na kojima su se zasnivali odnosi između organa Komune i Nacionalne garde su u osnovi postavljeni na način koji je omogućavao vladavinu radničke klase Pariza. Nepostojanje jedinstvene političke platforme i političke organizacije radničke klase dovelo je u praksi do usložavanja i izvesne deformacije ovih odnosa.

Pariska komuna nije imala objektivne uslove da se održi. To je bio »juriš na nebo« pariskih komunara. »Stvarati svetsku istoriju bilo bi veoma udobno, kad bi smo mogli prihvatati borbu samo u sigurnoj nadi na uspeh. U istoriji postoje trenuci, kada je nužna najsmelija borba masa i za beznadežnu stvar, radi vaspitanja masa za dalju borbu«.³⁰

Pukovnik

Miloš PRELEVIĆ, magistar

³⁰ K. Marks — *Pisma Kugelmanu*, str. 148.